

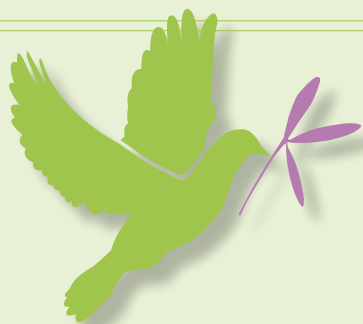
Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging Kerk en Vrede

Met onder meer in dit nummer:

- Hoe rechts linkse argumenten misbruikt
- Militarisering EU: waar is het tegengeluid?
- Dienstplicht voor vrouwen: emancipatie of patriarchaat?

In dit nummer

- 3 **Herman Verbeek**
Liedtekst
- 4 **Mark Akkerman**
Militarisering EU:
waar is het tegengeluid?
- 6 **Jan Hendriks**
Sant'Egidio:
Grenzeloos gemeenschap zijn
- 8 **Margreet Hogeterp**
Dienstplicht voor vrouwen:
Gelijkheid is niet hetzelfde als
meedoen aan patriarchaat
- 11 **Mark Akkerman**
Column: Bord voor je kop
- 12 **Yosé Höhne-Sparborth**
Bouwen aan hoop
- 15 **Greetje Witte-Rang**
Twintig meter maatschappijkritiek

- 16 **Mark Akkerman**
Het giftige elixer van rechts
- 18 **Greetje Witte-Rang**
Theologische Werkgroep:
Veiligheid opnieuw doordenken
- 20 **Christian Peacemaker Teams**
Onderdrukking transformeren
- 21 **Margreet Hogeterp**
Talen naar vrede:
Wie het mooiste valt
- 23 **Vredesnieuws**
- 24 **Agenda**

Elk kwartaal het laatste
vredesnieuws? Meld u
aan als lid of neem een
abonnement, zie colofon.

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld - ook binnen de kerken nog niet overwonnen - moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Henk Blom, Héleen Broekema, Rob van Essen, Leen van den Herik, Margreet Hogeterp (hoofredacteur).

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666
secretariaat@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
IBAN: NL15ASNB 0904 9553 11

Redactie:

Hogeterpg@gmail.com
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Illustraties

Tenzij anders vermeld:
©Kerk en Vrede
Omslag: Len Munnik

Opmaak Circade, Zwolle

Druk Slimdruk, Leeuwarden

*Er is geen hemel
voor wie aarde ombrengt.
Er is geen leven voor wie doodt.
Er is geen god voor goddeloze daden.
Die niet bevrijdt wordt niet bevrijd.*

*Maar zalig zij die in geweten leven
en trouw zijn aan het hoog gebod.
Zij zullen land van recht en voorspoed stichten
en nooit sterft hun gedachtenis.*

Het lied 'Er is geen hemel voor wie aarde ombrengt' met tekst van Herman Verbeek op een melodie van Peter Rippen, is opvallend omdat het 'bestraffende' eerste couplet in mineur sterk contrasteert (ook in de felheid van de pianobegeleiding) met het bemoedigende tweede couplet in majeur.

Dit is een van de vele nagelaten gezangen en overwegingen van Herman Verbeek, zoals door Chris van Bruggen en Michael Steehouder verzameld in de bundel *Dat gij het zingt* (Narratio, 2018)

Militarisering EU: waar is het tegengeluid?

Mark Akkerman

Eind mei vinden de verkiezingen voor het Europees Parlement plaats. De groeiende militaire rol van de EU zou voldoende reden moeten zijn om van de Nederlandse partijen die aan deze verkiezingen meedoen een visie op de recente ontwikkelingen te verwachten. In de verkiezingsprogramma's is oppervlakkigheid echter troef.

We schreven in de Vredesspiraal al vaker over de ontwikkelingen op EU-niveau, waarin sprake is van verontrustende en steeds concreter wordende plannen voor meer structurele militaire samenwerking en voor het financieren van militair onderzoek en van de gezamenlijke ontwikkeling van nieuwe wapensystemen. Spil hierin is een nieuw Europees Defensiefonds, met een voorgesteld budget van 13 miljard euro voor de periode 2021-2027, als onderdeel van het zogenaamde Meerjaarlijkse Financiële Kader, de complete EU-begroting voor die jaren.

Binnen de kaders van het fonds moeten lidstaten in wisselende samenstelling gaan samenwerken bij het ontwikkelen van nieuwe wapens. Naast de EU-financiering wordt van lidstaten verwacht dat zij hierin zelf ook fors gaan investeren, en over het algemeen hun militaire budgetten gaan ophogen.

Risico's militaire samenwerking

De daadwerkelijke oprichting van dit Defensiefonds is inmiddels een kwestie van tijd. In de laatste maanden van vorig jaar stemden zowel het Europees Parlement als de Raad van de EU in met de hoofdlijnen van het voorstel van de Europese Commissie, nadat de Europese Raad dat al eerder

deed. De komende maanden zal het voorstel in overleg verder uitgewerkt worden.

Voorafgaand aan de stemming in het Europees Parlement, spraken ruim veertig Europese vredes- en ontwikkelingsorganisaties zich gezamenlijk uit tegen het nieuwe defensiefonds.

De organisaties sommen een aantal risico's op die met de EU-plannen samenhangen. Zoals het 'risico dat menselijke en financiële middelen worden onttrokken aan civiele prioriteiten', het 'risico dat de belangen van de wapenindustrie voorrang krijgen en de transparantieregels van de EU ondermijnd worden' en het 'risico de wereldwijde wapenwedloop te verscherpen wat aanleiding geeft tot nieuwe conflicten'. Dat laatste vooral door het promoten van Europese wapenexport.

Netwerk Church and Peace wijst er daarnaast op dat de snelle forse uitbreiding van de militaire uitgaven op EU-niveau gepaard gaat met een halvering van het budget voor civiele conflictpreventie en -beheersing.

Dovemansoren

Al deze bezwaren waren aan dovemansoren gericht. Alleen de oppositie tegen het mogelijk financieren van onderzoek naar - en ontwikkeling van do-

delijke autonome wapensystemen, waaronder zelfstandig handelende bewapende drones, wist te landen. Het Europees Parlement tekende aan dat deze buiten het Defensiefonds dienen te blijven.

Eerder in 2018 werd al besloten tot meer structurele militaire samenwerking tussen lidstaten (PESCO) en ook keurde het Europees Parlement het financieren van militair onderzoek goed. Het volgde daarmee een adviesrapport van een door de Europese Commissie ingestelde 'Group of Personalities', die voor het grootste deel uit vertegenwoordigers van wapenbedrijven bestond. Inmiddels lopen de eerste proefprojecten al, waarvan het grootste project draait om het integreren van drones in maritieme surveillance- en onderscheppingsmissies. Behalve de projectleider, het Italiaanse militaire bedrijf Leonardo, zijn onder meer het Nederlandse Ministerie van Defensie en onderzoeksinstituut TNO betrokken.

Grensbewaking

Een andere uiting van de militarisering van de EU is de inzet van militaire middelen en militair personeel voor grensbewaking. De Europese Commissie kwam deze zomer met grote plannen om het Europese grensbewakingsagentschap Frontex uit te breiden en verder op te tuigen. Onderdeel daarvan is de versnelde oprichting van een staand korps van 10.000 grenswachters, dat snel inzetbaar moet zijn. Daarover is echter nog geen overeenstemming

bereikt. Commissie-voorzitter Juncker beklaagde zich eind vorig jaar over de houding van lidstaten, die allemaal meer grensbewaking en meer EU-inzet hiervoor willen, maar terugdeinzen wanneer zij hiervoor zelf geld, materieel of mensen ter beschikking moeten stellen.

Weinig gedetailleerd

De verkiezingen voor het Europees Parlement staan bij veel partijen een beetje in de schaduw van de verkiezingen voor de Provinciale Staten van 20 maart. Op het moment van schrijven hebben de meeste grotere partijen, met uitzondering van de SP en PVV (waarvan sowieso niet meer dan een vodge van één pagina verwacht mag worden), hun concept-verkiezingsprogramma klaar.

Ze gaan vrijwel allemaal weinig gedetailleerd in op de Europese defensieplannen. Met name de PvdA houdt zich erg op de vlakte en zegt niet meer dan 'dat versterking van het Europees Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid [...] essentieel [is]', met een 'betere coördinatie

om de defensieve capaciteit van de lidstaten en Europa als geheel te bewaken.'

Alle partijen pleiten voor verdergaande militaire samenwerking. Daarbij moet aangetekend worden dat van een aantal meer Eurosceptische partijen waarvan het verkiezingsprogramma nog moet verschijnen een veel kritischer standpunt hierover verwacht mag worden. Helaas gaat dat bij partijen als PVV en FvD gepaard met veel nadruk op het onderhouden en versterken van de nationale militaire capaciteiten.

Taak voor vredesbeweging

Niet verrassend willen met name rechtse partijen meer aandacht en geld voor militaire en veiligheidsuitgaven, maar dan vooral op nationaal niveau van de lidstaten en in samenwerking tussen lidstaten, bijvoorbeeld door gezamenlijke wapenaankopen, het verdelen van taken en delen van capaciteiten. Partijen die van oudsher meer zien in Europese eenwording, zoals D66 en GroenLinks, pleiten juist voor meer militaire samenwerking en integratie op EU-niveau.

Het CDA spreekt zich als enige ronduit uit tegen de opbouw van een EU-krijgsmacht en wil, net als met name VVD en Christen-Unie/SGP, vasthouden aan de NAVO, met een grotere Europese bijdrage, als hoeksteen van het defensiebeleid.

De VVD pleit nog voor een betere concurrentiepositie voor de Nederlandse militaire industrie binnen de EU. GroenLinks wil daarentegen dat de hele Europese wapenproductie fors wordt teruggeschoefd, en dat Europese wapenexportregels strikter nageleefd worden. Dit is ook de enige partij met een beschikbaar verkiezingsprogramma waarin substantieel aandacht besteed wordt aan (civiele) conflictpreventie, al wordt dit verder nauwelijks concreet gemaakt.

De snelle militarisering van Europa vraagt om een fundamentele en steviger tegengeluid dan van de aan de verkiezingen deelnemende partijen verwacht kan worden.

Er ligt een schone taak voor de vredesbeweging om zich hierover in woord en actie luid en duidelijk te laten horen.

Actievoerders tegen
militarisering EU.

Sant'Egidio: grenzeloos gemeenschap-zijn

Jan Hendriks, hulpbisschop van het bisdom Haarlem-Amsterdam

Eind vorig jaar november vond in het huis van de katholieke lekengemeenschap van Sant' Egidio in Amsterdam de presentatie plaats van de Nederlandse uitgave van het boek over Andrea Riccardi, stichter van Sant' Egidio.

Het boek *Alles kan veranderen*, kwam tot stand door interviews van auteur Massimo Narro met Andrea Riccardi, stichter van Sant' Egidio. Narro noemt het boek 'het resultaat van een vriendschappelijke ontmoeting'. Wie denkt dat het hier alleen om een ontmoeting gaat tussen de interviewer en Riccardi, vergist zich. Talloze goede, vriendschappelijke, inspirerende ontmoetingen

met mensen van allerlei achtergronden, levend in heel verschillende omstandigheden, in allerlei culturen van de hele wereld komen voorbij. Mede daardoor is dit boek een kostbare beschrijving geworden van het levende en zich ontwikkelende charisma van de gemeenschap van Sant'Egidio, die - volgens Andrea Riccardi - meer zichzelf is geworden naarmate ze gegroeid is in ontmoeting en vriendschap.

Tegendraads

Daarin is Sant'Egidio tegendraads: tegen de stroom in van een tijd die als 'Ik tijdperk' te boek staat. Als tijdperk van het individualisme, dat in zekere zin tot uitbarsting kwam in het revolutiejaar 1968. Tevens is dat het jaar waarin de gemeenschap van Sant'Egidio begon, nu dus vijftig jaar geleden. Andrea Riccardi daarover: "Door het stichten van een Gemeenschap gaan we al tegen de stroom in". Alleen dit feit al vertolkt de hoop die in de titel van het boek is verwoord: Alles kan veranderen! We hoeven ons niet mee te laten gaan in de stroom van de tijd.

Kerstfeest bij Sant'Egidio: geen onderscheid tussen wie helpt en ontvangt.

Het concilie van de dialoog

Dé grote inspiratiebronnen bij het initiëren van Sant' Egidio waren voor Andrea Riccardi het evangelie en het tweede Vaticaans concilie (in 1959 door Paus Johannes XXIII), naast natuurlijk de gebeurtenissen van dat fameuze jaar 1968. Het concilie zag de Kerk als gemeenschap, waarin iedereen meetelde. Iedere gedoopte was mededragers van de missie van de Kerk. Het concilie schetste het beeld van een Kerk die open wil staan naar anderen, wil zoeken wat kan verbinden, die tot een respectvolle en vriendschappelijke dialoog wil komen binnen de Kerk, met andere christenen, andere godsdiensten, ja met heel de wereld. Voor paus Paulus VI was dit het concilie van de 'dialoog', die hij dan ook centraal stelde in zijn Encycliek Ecclesiam suam (6 augustus 1964).

Geen 'wij' en 'zij'

Voor Riccardi is 'gemeenschap' niet een omheining of afbakening die mensen buiten houdt die er niet bij horen, maar het betekent: onderscheiden, onderkennen en aannemen wat ons met een ander verbindt. Andrea Riccardi spreekt in het boek het verlangen uit om de afstand tussen hen die lid zijn van Sant'Egidio en hen die dat niet zijn, te relativeren. Deze vervaging in onderscheid tussen 'wij' en 'zij' ziet hij ook terug in de dienst aan de armen: het onderscheid tussen wie helpt en wie ontvangt, valt weg. Het is niet zozeer een werk vóór de armen als wel een werk mét de armen. Paus Franciscus zei daarover toen hij in 2014 de gemeenschap bezocht: 'Ik wens jullie toe dat er onder jullie hetzelfde mag gebeuren als wanneer we elkaar omhelzen: dat degenen die helpen verward worden met degenen die geholpen worden. Wie is de hoofdrolspeler? Bei-

Riccardi, A.,
'Alles kan veranderen',
Kokboekencentrum, 2018,
isbn 9789043530514

den, of beter: de omhelzing'. Dat grenzeloos gemeenschap-zijn behoort tot het charisma van de Gemeenschap Sant'Egidio en tot de roeping en inspiratie die vijftig jaar geleden leidde tot het begin ervan.

Of om te spreken met de woorden van Andrea Riccardi: "Soms vervalt men in elitaire vormen, in de idee van een gemeenschap van uitverkorenen, van zuiveren en van geharden. Het is de charme van een klein en overzichtelijk 'wij'. Dat is volgens mij een groot probleem. Wij moeten ons hervormen en ons wortelen in het Woord van God, kortom ons steeds bekeren, maar tegelijkertijd ons nooit opsluiten in een gemeenschap van uitverkorenen. Laten we ons niet verschansen achter een 'wij', maar Jezus binnenlaten in ons persoonlijke leven, dat zich vervolgens ook openstelt voor de ander".

Het gebed

Naast het gemeenschap-zijn staat in Sant'Egidio het gebed voor de zieken centraal evenals het gebed voor de vrede. Het is het gebed dat zich vertaalt in zorg voor de armen, in de vriendschap met de armen,

die de meest vooraanstaande leden zijn van de Gemeenschap en van het volk van God. Dienst aan de armen, vredesbemiddelingen, inzet voor de vrede, de scholen van de vrede, de gedachtenis van de martelaren van de twintigste- en eenentwintigste eeuw, de humanitaire corridors voor de vluchtelingen, de geest van Assisi, alles komt in dit boek voorbij.

School voor mens-zijn

Alles kan veranderen biedt iedereen de mogelijkheid om in aanraking te komen met de inspiratie van Sant'Egidio. Wie het boek leest, maakt niet alleen kennis met mooie en hoopvolle inzichten en initiatieven, genomen in een tijd waarin grenzen zich sluiten, waarin afgebakend en uitgesloten wordt. De lezer(es) treedt daarnaast binnen in een school voor mens-zijn: een fundamentele manier om in het leven te staan: wegduwend of verwelkomend, omarmend en uitnodigend om gemeenschap te vormen... Een kerk die erop uit gaat. Als ergens de geest van 1968 is neergedaald, is het hier in Amsterdam. Waar provo heeft gewoed, gebouwen werden bezet en rookbommen alles aan het zicht onttrokken. De maatschappij is sterk geseculariseerd en individualistisch geworden. Sociale verbanden en onderlinge zorg en betrokkenheid zijn minder geworden; gemeenschappen brokkelen af. Dertien procent van de Amsterdammers van negentien jaar en ouder is zelfs ernstig eenzaam. Juist daarom is het charisma van de Gemeenschap van Sant'Egidio een teken van hoop. Hoop die de droom van een meer menswaardige samenleving levend houdt: Alles kan veranderen. Laten we met hoop kijken naar de wereld van morgen.

Dienstplicht voor vrouwen: emancipatie of patriarchaat?

Margreet Hogeterp

Meisjes die dit jaar zeventien jaar worden, krijgen een brief op de mat waarin staat dat ze dienstplichtig zijn. De Eerste Kamer heeft het wetsvoorstel afgelopen oktober aangenomen. Defensie pretendeert middels het motto 'gelijke rechten, gelijke plichten' hiermee de emancipatie van vrouwen een dienst te bewijzen. Maar het invoegen van vrouwen in een verouderd systeem dat ooit door mannen voor mannen is ontworpen, zou niet als een mijlpaal in de emancipatie van vrouwen moeten worden gezien.

Sinds 1811, toen de dienstplicht voor mannen in Nederland werd ingevoerd, heeft men meerdere malen overwogen om ook vrouwen dienstplichtig te maken.

Maar door de achterstand van vrouwen op de arbeidsmarkt en hun ongelijke maatschappelijke positie ten opzichte van mannen, werden vrouwen ontzien en bleef militaire dienstplicht een mannen-aangelegenheid.

Inmiddels is de situatie veranderd. Steeds meer vrouwen studeren af en vinden een baan, waardoor de verschillen tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt zijn afgenomen. Gelijke rechten betekent gelijke plichten, de landsverdediging zou daarbij geen uitzondering moeten zijn.

Volgens minister van Defensie Ank Bijleveld (CDA) kan een gedeelde verantwoordelijkheid voor de landsverdediging "een belangrijke concrete bijdrage leveren aan de gelijkwaardigheid van man en vrouw". (*NRC Handelsblad*, 12 februari 2018) En D66-kamerlid Salima Belhaj zei in een interview met *Linda Nieuws*: "Het is natuurlijk van de gekke dat dit nu pas wordt geregeld. In 1917 kregen vrouwen kiesrecht. Honderd jaar later nemen

we eindelijk afscheid van het onderscheid tussen mannen en vrouwen bij Defensie als het gaat om de dienstplicht."

Weinig weerstand

De nieuwe dienstplichtwet riep op het Binnenhof weinig weerstand op, alleen de SGP had principiële bezwaren. "Gelijkwaardigheid betekent niet dat mannen en vrouwen hetzelfde moeten doen", zei het SGP-Kamerlid Roelof Bisschop in het Kamerdebat. De VVD- en CDA-fractie wilden dinsdagavond vooral weten of ontheffing van militaire dienst mogelijk is als twee ouders gelijktijdig worden opgeroepen. "Beide verzorgers oproepen zal niet aan de orde zijn", beloofde Bijleveld. Hetzelfde geldt voor zwangeren.

"Voorheen zette het feminisme vraagtekens bij de structuur van de samenleving en maakte zij het patriarchaat en zijn militaire functies zichtbaar."

De exacte regels voor ontheffing worden pas ingevuld als de regering zich genoodzaakt voelt om de opkomstplicht te reactiveren - als er bijvoorbeeld oorlog uitbreekt.

Anti-patriarchaat en non-hiërarchie

Noorwegen was het eerste land in Europa en binnen de NAVO dat de militaire dienst verplicht maakt voor beide geslachten. Het waren jonge Noorse feministes die campagne voerden voor wat zij zagen als een volgende stap in de gelijkstelling van vrouwen. Argumenten waren onder meer dat het leger hiermee een 'mannelijker' karakter zou krijgen en dat vrouwen in landen als Afghanistan beter benaderd kunnen worden door vrouwelijke militairen.

In het feministische tijdschrift *Lover* vraagt de Noorse vredesactiviste Ellen Elster zich af wat er gebeurd is met het voormalige feministische standpunt dat was gebaseerd op de waarden van waardigheid, anti-patriarchaat en non-hiërarchie, en niet op automatische gelijkheid volgens de voorwaarden van de mannelijke maatschappij.

"Voorheen zette het feminisme vraagtekens bij de structuur van de samenleving en maakte zij het patriarchaat en zijn militaire functies zichtbaar. Feministen wilden deze veranderen door geweldloosheid en door te experimenteren met andere manieren van leven. Deze fundamentele vragen zijn verdwenen uit het referentiekader van het hedendaagse feminisme in Noorwegen."

Meer educatie, minder tanks

De Griekse feministes van TO MOV stelden zichzelf in 2016 nog wel deze vragen, wat resulteerde in een statement dat zij samen met de beweging voor gewetensbezwaarden opstelden. Daarin zeggen zijn onder andere: "Het enige voorbeeld van dienstplicht voor vrouwen vinden we in Israël, een super gemilitariseerde en agressieve staat, waar vrouwenorganisaties en feministen strijden voor vrede

geweld. Niet voor tanks, gevechtsvliegtuigen en onderzeeboten."

Gevaarlijk

"Zou het niet beter zijn om, juist andersom, de situatie van mannen aan die van vrouwen aan te passen en om de dienstplicht in zijn algemeenheid af te schaffen?" vraagt Kim Bootsma, die als promovendus aan de Rijksuniversiteit Groningen onderzoek doet naar de integratie van vrouwen

waarop deze keuze echter wordt gerechtvaardigd - alsof het een bijdrage levert aan de emancipatie van vrouwen - is niet alleen onjuist, maar ook enigszins gevaarlijk. Het gesuggereerde verband tussen militaire dienstplicht en een 'gelijkwaardige' plaats in de samenleving (gelijke rechten, gelijke plichten) doet denken aan het negentiende-eeuwse, masculiene model van burgerschap, waarin burgerschap pas echt betekenis krijgt via militaire dienst."

en tegen dienstplicht voor vrouwen én mannen en opkomen voor gewetensbezwaarden. Als feministen roepen we al decennia lang dat gelijkheid in militarisme niet in het voordeel werkt van gendergelijkheid, maar alleen in het voordeel van de machtscentra, wapenhandelaars en corruptie. Wij eisen een drastische vermindering van militaire uitgaven. Wij willen dat onze sociale gelden gebruikt worden voor educatie, meer leerkrachten, verpleegkundigen, artsen en schuilplaatsen voor slachtoffers van huiselijk

in de Nederlandse krijgsmacht, zich af in *NRC Handelsblad van 12 februari 2018*. En zij vervolgt: "Het lijkt erop dat Defensie met het uitbreiden van de dienstplicht vooral wil investeren in de betrokkenheid van burgers bij de krijgsmacht. Want hoewel de waardering voor de Nederlandse soldaat hoog is, is het maatschappelijk draagvlak voor Defensie en de politieke wil om overheidsgeld vrij te maken niet altijd vanzelfsprekend. Dat het invoeren van een dienstplicht voor vrouwen hiervoor gebruikt wordt is een politieke keuze. De manier

Gelijke rechten: ja. Blindelings meegaan met een verouderd patriarchaal systeem: nee. Laten we, in plaats van mee te doen aan (veelal door mannen) gevestigde instituten, alternatieven scheppen. Er zijn meer mogelijkheden dan ooit: zelf met een groep mensen een eigen actie opzetten om vrouwen in oorlogs-gebieden te helpen bijvoorbeeld. Of een alternatief medium starten om een vredelievende boodschap te verkondigen. Laten we streven naar betere alternatieven, de mogelijkheden zijn er.

Steeds weer kerk worden

Rob van Essen

Jan Koopmans (1905-1945) was van 1941 tot 1943 predikant van wijk 30 (Indische Buurt, Elthetokerk) in Amsterdam. Zijn naam is nauw verbonden met het kerkelijk verzet en hulp aan Joodse burgers. Niels den Hertog, predikant van de Christelijke Gereformeerde kerk in Nijmegen is meer dan tien jaar bezig geweest met studie naar zijn persoon en theologie.

Koopmans was zich, mede beïnvloed door K.H. Miskotte en Karl Barth, al vóór de Tweede Wereldoorlog bewust van het agressieveheidendom dat in Europa in opkomst was. Direct na de Duitse inval in 1940 publiceerde hij de brochure 'Bijna te laat', waarin hij waarschuwend over de Joodse medeburgers zegt: 'Ze gaan eruit en ze gaan eraan'.

Den Hertog kruipt door de nagelaten brieven, preken en geschriften van Koopmans om te weten te komen wat hem er theologisch toe bewoog zich op die manier tot volk en kerk te richten. Na een biografisch gedeelte, waarin herinneringen van tijdgenoten en kinderen van Koopmans zijn opgenomen, volgt een boeiend dogmatisch onderzoek.

In zijn slothoofdstuk gaat Den Hertog kort in op de discussie, over 'het (uit)spreken der kerk', die er in de jaren tachtig van de vorige eeuw ontstond ('de kernwapens de wereld uit'). In de Nederlands Hervormde Kerkorde (1951) is het spreken der kerk aan de 'ambtelijke vergaderingen' toevertrouwd. Vanuit Koopmans denken brengt dit het gevaar met zich mee dat in de kerkelijke besluitvorming 'de heilige onrust tot zwijgen wordt gebracht'.

Gehoorzaamheid

Vóór het uitbreken van de oorlog had Koopmans met met de zogenaamde 'Amersfoortse stellingen',

vergeefs gepoogd om de kerk zich te laten uitspreken tegen het Nazisme. 'Bijna te laat' was een tweede poging. 'Eén iemand kan een waarlijk kerkelijk woord spreken', schrijft Den Hertog. Koopmans was zeer kritisch over de kerk. Hij doet daarin aan Dietrich Bonhoeffer denken.

'We hebben al bijna geen kerk meer', schreef hij in 1942. Voor hem is de vraag: Zijn wij kerk, geboren uit het Woord? Want God is met Zijn Woord niet uit op onze instemming, maar op gehoorzaamheid. In deze wereld, die bestaat dankzij Gods geduld, moet de kerk daarom keer op keer weer kerk worden! Als medicijn tegen fundamentalisme en eigenmachtige toe-eigening van de Bijbel schreef Koopmans: 'De Schrift is (...) Gods tasten naar ons'.

Heilige onrust

Gelovigen zijn in een geschiedenis van belijden gezet, waarbij geloven een antwoord is op het Woord dat de werkelijkheid onder kritiek stelt. In een tijd waarin de kerk 'stiller is geworden', zoals Den Hertog schrijft, kan zijn proefschrift ons helpen om de theocratische spanning te overwinnen. Het is terecht dat een synode niet langer argeloos de profetenmantel aantrekt. Maar, zegt Den Hertog, haar zwijgen mag niet principieel worden. Horen naar het Woord en bidden om de Geest stelt de wereld én de kerk onder kritiek. Die heilige onrust mag niet tot zwijgen worden gebracht.

Hertog, den, C.C., 'Het spreken van de kerk in de theologie van dr. J. Koopmans', Uitgever Kok Boekencentrum Academic, Utrecht. 2018.

Bord voor je kop

Mark Akkerman

Nieuws volg ik op de voet, maar Radio 1 heb ik zelden aan. Rechts gepraat dat daar met grote regelmaat voorbij komt doet me steeds in grote woede ontbranden. Ik zet dat makkelijker van me af als het op papier of computerscherm komt. Maar of zulke boodschappen nu via radio, tv, website of krant de wereld ingaan, de verantwoordelijken zijn meestal witte heteroseksuele mannen.

Zelfs als je meerekent dat witte heteromannen zwaar oververtegenwoordigd zijn onder mensen wier mening er volgens de media blijkbaar toe doet, dan nog lijkt de uitdrukking 'een bord voor je kop hebben' voor hen gemaakt. Op het moment dat ik dit schrijf hebben we een week achter de rug waarin twee mannen elkaar hierin naar de kroon

plaats vanuit kerkelijke hoek, die duidelijk maakte dat de denkbeelden over relaties en seksualiteit in de verklaring inmiddels ver buiten de discussie staan. Zo ver, dat je bijna je schouders erover op zou halen als je zelf niet behoort tot de SGP-kringen.

Echter onder niet-hetero- en/of transgender-jongeren die in zulke kringen opgroeien, is het aantal zelfmoord(poging)en, aangejaagd door zulke denkbeelden, significant hoger. Mensen die de Nashvilleverklaring ondertekenden, allemaal mannen, zijn per definitie waarde-loze ouders die een gevaar vormen voor zulke jongeren. De van de schijnheiligheid druipende Van der Staaij was 'geschrokken' van de ophef en vroeg zich af of het nog mogelijk is christen te zijn in dit land. Lijkt me geen enkel probleem, als je dat niet zelf reduceert tot het zijn van een seksistische, homo- en transfobe karikatuur.

staken, niet geheel toevallig fractievoorzitters van zeer rechtse partijen. Nee, het gaat niet om Baudet en Wilders. De constante stroom racistische- en islamofobe bagger die uit hun mond en Twittervingers stroomt was afgelopen weken niet anders dan we gewend zijn en dus even verschrikkelijk als altijd.

Schijnheiligheid

Het was SGP-fractievoorzitter Van der Staaij die ineens in de spotlights stond, na ondertekening van de kwaadaardige homo-transfobe- en seksistische Nashvilleverklaring. Daar kwam heel veel kritiek op, niet in de laatste

Kortetermijnwinsten

VVD-fractievoorzitter Dijkhoff was de andere man die zich afgelopen week weer eens van z'n slechtste kant liet zien. Hij speelt graag een sympathiek en betrokken mens, maar is vooral hard bezig de partij verder in uiterst rechts vaarwater te loodsen. De VVD wil het Klimaatakkoord niet uitvoeren, want dat zou de 'gewone man' - blijkbaar alleen mannen - in de portemonnee treffen. Dat klimaatverandering de VVD niets interesseert komt niet als verrassing; voor kortetermijnwinsten mag de aarde best naar de knoppen. De VVD had het Klimaatakkoord al tot een ernstig tekortschietend doekje voor het bloeden weten te maken. Maar door een beroep te doen op het lot van de 'gewone man', terwijl je als partij exclusief de belangen dient van de rijken en het bedrijfsleven, wordt de hele discussie ronduit grotesk gemaakt.

Mijn huisgenote stelde voor als experiment bij verkiezingen witte heteromannen voor één keer het actief en passief kiesrecht te ontnemen. Dat lijkt mij een goed idee. Zij koestert, net als ik, niet de illusie dat alles daarmee eensklaps beter wordt. Vrede, duurzaamheid, emancipatie en sociaal beleid zouden er echter zeer mee gediend zijn.

Bouwen aan hoop

Yosé Höhne-Sparborth, projectmedewerkster Kerk en Vrede

De laatste maanden van 2018 bracht Yosé Höhne-Sparborth door in Irak. Hieronder haar verslag: "Irak is best een land van hoop geworden; hoop op betere tijden."

Kirkuk, 3 december 2018

Zeer eenvoudig

De grote hulp die bisschop Mirkis ontving, uit met name Frankrijk, voor yezidi-studenten, is grotendeels gestopt. Dankzij enkele giften die er nog kwamen, onder andere uit Nederland, kon hij dit jaar dat werk met hen nog afmaken. Hij heeft moeten besluiten, na overleg in zijn diocese, dat ze de structurele hulp staken; dat ze de allerarmsten helpen zodra ze er geld voor krijgen, en als dat ruim is, dan wat meer mensen. Ook de twee huizen die er nog waren in Kirkuk heeft hij moeten afstoten; de huur was te hoog. De studenten zijn nu in zeer eenvoudige achterkamerwoningjes ondergebracht. Daar zijn de bedden met toebehoren naartoe gebracht, de verwarming/airco, koelkast, watertanks, internet. Er is dus alles wat ze strikt nodig hebben om goed te studeren, maar dat is het dan ook. De huur betaalt het bisdom nog voor achttien van hen. Eten verzorgen ze zelf. Medische hulp krijgen ze ook via het bisdom. Er zijn de bedden, verder lijkt het erg op Bashiqa: zeer eenvoudig.

Sulaymaniyah 4 december 2018

Kitch in het kwadraat

Terwijl Sinterklaas in Nederland zijn opwachting maakt, is het hier volop Kerst op zijn Amerikaans. Dat wil zeggen: het concept is Amerikaans, de uitvoering Chinees. Kitsch in het kwadraat. Er zijn er die dennenbomen hierheen willen halen om echt kerst te kunnen vieren. Dat hebben de Amerikanen dan toch maar

bereikt. Waar een land groot in kan zijn...

Inmiddels ben ik in Sulaymaniyah aangekomen. Plan is om hier twee weken te blijven en dan terug te gaan naar Kirkuk. De bouwwerken van het klooster vorderen langzaam, het geld komt langzaam binnen. Het belangrijkste gebouw is af: klaslokalen voor alle cursussen die hier gegeven worden. Het is een grote happening van multiculturaliteit en multireligiositeit. Er is een lesaanbod van Koerdisch, Arabisch en Engels want docenten en leerlingen zijn zowel Koerden als

Arabieren, Irakezen en Syriërs. Zowel Christenen als moslims én nog enkele yezidi (de meesten zitten weer in het westen); alles door elkaar. De theatergroep draait ook volop en heeft binnenkort haar vijfde uitvoering. Even multicultureel als de rest. Een Fransman is hier voor drie maanden neergestreken om te helpen met de website en nog wat mooie designzaken - zijn invulling van zijn pensioen. We voelen ons verwant. Ik ben sinds vanavond dus mijn Frans aan het ophalen. Toch een zaak van oefenen. We hebben zelfs samen de theologie doorgenomen. Waar zo'n uitstapje niet goed voor is. En ik moet nu werken aan de bestelling: een film van 18 minuten over het diocese, met al wat ze te bieden hebben. Leuke uitdaging.

Irak: meer dan 35 jaar geweld

- **1981-1987:** Oorlog tegen Iran; het westen bewapent Saddam Hoessein.
- **1991:** Bommen + uranium.
- **1991-2003:** Boycot door de VN.
- **2003:** Bush valt binnen. Leger, ambtenaren, brandweermannen, vuilnismannen en douanebeambten worden ontslagen. Criminelen en corrupte politici nemen het 'even' over. Iedereen kan binnenkomen maar Irakezen kunnen het land niet uit. Woedende jongeren, extremisten en Al Quaida plegen aanslagen met groot aantal slachtoffers. Niemand is meer veilig. In de woestijn groeit ISIS.
- **2014:** ISIS begint vanuit het noorden van Irak een offensief tegen het regeringsleger en veroverd de steden Mosul, Tikrit, Saadiyah en Jalawla.
- **2017:** Laatste bolwerk van ISIS in Irak valt. Koerden stemmen voor onafhankelijkheid.

Sulaymaniyah, 11 december 2018

Land van hoop

Het giet pijpenstelen. Al dagen, nee weken, komt het in dit woestijnland met bakken naar beneden.

Niets is daar echt op berekend, en zeker niet de duizenden vluchtelingen en ontheemden in eigen land die rondom Sulaymaniyah bijvoorbeeld, nog steeds in grote tentenkampen zitten, 8.000-10.000 per kamp. Dat kan daar helemaal niet meer leuk zijn.

Tijdens een autorit met de Zwitserse Pater Jens - de auto is een goede plek voor diepere gesprekken - constateren we dat de Koerdische president Barazni heeft gewonnen. Het Koerdische referendum is feitelijk doorgevoerd: er is nu een echte grens tussen Koerdistan en de rest van Irak. De vraag is, of dat eerder duidt op isolatie of op onafhankelijkheid. De grens wordt gemaakt en bewaakt door Bagdad. En voor Irakezen en Koerden betekent het toch voornamelijk, dat ze iets meer tijd moeten uittrekken om de grens te passeren, maar ze komen er wel. Voor buitenlanders is dat anders, ook voor buitenlanders die al jaren in Irak of Koerdistan leven. Eigenlijk moeten we concluderen dat de grens vooral betekent dat het Irak dat niet Koerdisch is, zich zeer isoleert voor de buitenwereld.

Verder is Irak nu eigenlijk best een land van hoop aan het worden. Hoop op betere tijden. Ik merk het aan de rust die needaalt en aan het feit dat de niet-gouvernementele organisatie Un Ponte Per, een eerste training bij me aanvraagt. Deze week nog. Ze wilden altijd, maar er was nooit tijd.

Het klooster Mariam Alathra (Maria Maagd), van de Syrische orde van Mar Musa waar ik nu verblijf,

Yosé Höhne-Sparborth doet verslag van haar verblijf in Irak.

geeft via Pater Jens Petzold op eenzelfde wijze als bisschop Mirkis gestalte aan die hoop: bouwen. Bouwen omdat het nodig is maar ook bouwen omdat mensen er hoop uit putten dat de tijd van vernielen eindelijk voorbij is. Vernielingen sinds 1991: dat is ook best lang. Aan de elektriciteitsvoorziening afgemeten is hoop trouwens best vermetel. Dagelijks valt die hier urenlang weg. Ook met de generator is iets mis, dan blijft het donker en is internet onbereikbaar. Vanmorgen werd gemeld dat de generator het weer doet.

Kirkuk, 19 december

Sociale intelligentie

Trump is elke ochtend op tv en we waren het er aan tafel samen over eens dat we ons mogen afvragen of Trump ook door God geschapen werd. Tenslotte mogen we God niet van alles de schuld geven. Het minste van onze eigen kleingeestigheden.

Toen we om 17.00 uur uit de kapel bij het bisdomhuis kwamen, kregen we het bericht dat een

vrouw was gestorven, moeder van een zeer actieve parochiaan. Nu veel IDP's teruggekeerd zijn naar hun Ninivé-vlakte, is er maar een handvol mensen in de kerk. Er zijn relatief veel bisschoppen, bijna meer dan priesters. Hoewel de bisschoppelijke stem wel de doorslag geeft, is de bisschop even aanraakbaar en kwetsbaar als allen; iedereen loopt door zijn eetkamer heen terwijl er gegeten wordt en komt grappen maken of commentaar geven. Alle menselijke maat is dus aanwezig. Het mooie aan de spiritualiteit hier is, dat ze met volle overgave en duidelijk het hele lijf, religieuze en historische erfenissen samen dragen en tegelijk vérgaande grappen maken over zichzelf. Het veertig jaar overleven heeft daar zeker mee te maken. Wie zichzelf al te ernstig neemt, kan niet op gezonde wijze verwerken wat men hier overleefde. Humor, intelligentie en vooral sociale intelligentie zijn de basis.

Ninivé-vlakte onafhankelijk?

Mij bereikt het bericht dat in Nederland een van de organisaties

van Oosterse Christenen nu ook het plan steunt om de Ninivé-vlakte tot een eigen onafhankelijke provincie te maken binnen Irak. Men zoekt al contact met politici. Weliswaar gaat hun plan niet zo ver dat ze de Ninivé-vlakte als een aparte staat wensen - die zijn er ook, vooral in Europa - maar toch.

Ik kreeg de vraag of ook bisschop Mirkis of patriarch Sako hun mening hebben gewijzigd. Die waren altijd duidelijk tegen en tijdens de avondwandeling na het eten, om onze vitaliteit op peil te houden, is Bisschop Mirkis helderder dan ooit: "De buitenwereld trekt zich niets van Irak aan. Ze laten ons behoorlijk alleen de zaken hier opknappen nadat ze hier stevig kwamen huis-houden. En dan willen ze zich wel ineens met de organisatie van onze staat bemoeien? Laat ze liever even helemaal wegblijven, we hebben genoeg inmenging gehad. Werden we niet beter van. En de christenen die nu in het buitenland leven, die moeten zich

gewoon aanpassen aan het land waar ze wonen. Of terugkeren. Maar niet daarginds uit de ruif eten en hier bij ons de zaken willen regelen. Het was ook zo'n emigrant die Bush op zijn gedachten bracht. Ik vertrouw geen politici meer; die zijn allemaal uit op hun eigen carrière. De christenen zijn daarin geen haar beter." Hij zegt dat met een stem die al sprekend voortdurend een glimlach produceert. Hoe doet die man dat toch. Mijn beetje Arabisch klinkt nogal ruw.

Religieuze zuiveringen

Ik heb inmiddels mijn eigen redenen om mijn wenkbrauwen heel hoog op te trekken bij het plan om de Ninivé-vlakte tot een eigen onafhankelijke provincie te maken. Het bericht sprak over 400.000 christenen in de Ninivé-vlakte.

Ik, die Irak nu een beetje ken, denk dan onmiddellijk aan zoiets als religieuze zuiveringen. Joegoslavië - waar de buitenlandse steun de oorlog intensief en zeer

vernietigend maakte - moest in sommige gebieden grote groepen mensen verhuizen die anders als piepminderheid in de knel zouden komen.

De 7000 Chaldeeuwse christenen van dit Kirkuk/Sulaymaniyah bisdom gaven 4000 christenen onderdak (wat het bisdom overigens \$ 2.000.000 kostte), plus die 700 studenten (moslims, yezidi, christenen) in de studentenhuizen. Eén van de yezidi-moslimhuizen heeft een christenman die aan kanker stierf de laatste maanden in huis genomen en begeleid. Zijn vrouw was met kinderen naar Australië uitgeweken. De christen-vluchtelingen die in dit bisdom rondliepen leerden samenwerken en samenleven met moslims als ze dat nog niet konden.

Lees meer over Yosé haar bevindingen in Irak op www.kerkenvrede.nl onder de knop 'projecten'.

De theatergroep draait weer volop, even multicultureel als de rest.

Twintig meter maatschappijkritiek

Greetje Witte-Rang, lid van Theologische Werkgroep

Bij Het Utrechts Archief (HUA) aan de Numankade in Utrecht staat het archief van Kerk en Vrede tot het jaar 2000, ruim 20 meter in totaal. In 1986 droeg Kerk en Vrede het archief over de periode 1924 tot 1982 over en in 2010 het archief van 1983 tot 2000. Omdat het eerste deel nooit goed beschreven was, en het tweede deel wél beschreven, maar niet goed afgerond, is Greetje Witte-Rang, verbonden aan de Theologische werkgroep, vanaf eind 2018 als vrijwilliger bij HUA bezig de twee archieven samen te voegen en daar een goede inventaris bij te maken; het plan is om ook recenter materiaal toe te voegen.

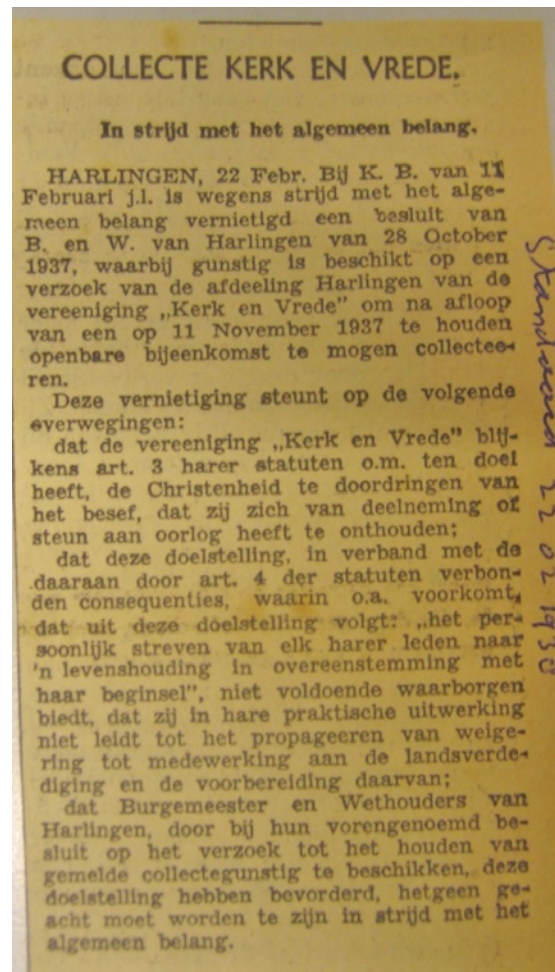
Twintig meter aan archiefdozen lijkt veel, maar voor een organisatie die in 1924 al is opgericht, is dat niet zo gek. Het had bovendien veel meer kunnen zijn. Aan het begin van de oorlog vernietigde de secretaris van Kerk en Vrede uit veiligheidsoverwegingen het bestuursarchief en de ledenlijsten. Bestuursstukken, verslagen van andere bijeenkomsten en correspondentie van vóór 1945 ontbreken dan ook. Wel zijn verschillende verspreide stukken uit die periode bewaard gebleven, waarschijnlijk omdat na de oorlog leden hun persoonlijke archieven afstonden aan Kerk en Vrede. Het gaat dan bijvoorbeeld om rondzendbrieven die het bestuur tijdens de oorlog op grote schaal verspreide, nadat het blad door de bezetter verboden was en de vereniging geliquideerd. Bovendien zijn alle jaargangen van het blad vanaf de oprichting bewaard gebleven. Daarnaast is veel terug te vinden in de archieven van belangrijke leden van Kerk en Vrede, zoals in het archief van ds. J.B.Th. Hugenholtz (bewaard bij het Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam), die vanaf de oprichting tot 1946 secretaris was.

Gestolen archieven

Een bijzondere gebeurtenis deed zich in 2009 voor. Toen droeg de archivaris van de PKN een aantal archiefmappen over die zij kreeg van het Nationaal Archief, dat ze vanuit Moskou ontvangen had. In de oorlog nam de bezetter de stukken mee naar Berlijn en na de oorlog nam het Russische leger deze gestolen archieven vervolgens mee naar Moskou. Het betrof stukken van de afdeling Kerk en Vrede Den Haag, één van de, destijds vele, plaatselijke afdelingen. De in het Russisch gestelde teksten die in Moskou aan het archief zijn toegevoegd (waarschijnlijk korte beschrijvingen van de inhoud) zijn als curiositeit in het archief behouden.

Verboden lidmaatschap

Bij het ordenen van het archief is het heel verleidelijk om stukken uitvoerig te gaan lezen. Er duiken af en toe kleine juweeltjes op zoals de originele brief die de Duitse theoloog Karl Barth in 1938 aan mevrouw Tromp-de Jong schreef als antwoord op

haar vraag wat de opstelling van Kerk en Vrede zou moeten zijn. Maar ook interessante krantenknipsels, zoals het bij dit artikel afgedrukte stukje uit *de Standaard* (het blad van de Anti-Revolutionairen, opgericht door Abraham Kuyper) van 22 februari 1938. Het jaar trouwens, waarin het rijksambtenaren verboden werd om lid van Kerk en Vrede te zijn.

De radicaliteit van de maatschappijkritiek die uit artikelen spreekt springt misschien nog wel het meest in het oog. Er valt zeker veel te leren van de opstelling en analyses van onze voorvaders en -moeders. In komende nummers van de Vredesspiraal kunt u daar meer over lezen.

Het giftige elixer van rechts

Mark Akkerman

Waren het traditioneel gezien de linkse politieke partijen die maatschappelijke onvrede wisten te mobiliseren, tegenwoordig is het vooral rechts dat zich doorlopend positioneert als slachtoffer en bevechter van een 'linkse elite'. Met behulp van een giftige mix van strategieën, waarbij het gebruik van linkse argumenten een belangrijke rol speelt, voert rechts de eigen agenda door en worden voor de maatschappelijke onvrede (linkse) zondebokken gezocht. De linkse oppositie komt daardoor maar moeilijk van de grond.

De rechtse agenda kent veel punten, maar in het oog springend zijn: het ontkennen of minimaliseren van klimaatverandering, een veiligheidsobsessie, afkeer van migratie en vluchtelingen, een sterke nadruk op Nederlands eigenbelang op het internationale toneel en het behoud van 'nationale tradities en cultuur', inclusief stereotype genderverhoudingen, en het doordrukken van economisch rechtse maatregelen.

Nieuwe stokpaardjes

'Vrijheid van meningsuiting' is hierbij een van de nieuwe stokpaardjes van rechts. Oorspronkelijk maakte dit grondrecht het voor burgers mogelijk om zich uit te spreken tegen een (onderdrukkende) macht. Rechts daarentegen, ziet het vooral als onbetwistbaar recht om hun eigen rechtse meningen te uiten en vervolgens van verontwaardiging steil achterover te slaan als die reacties oproepen. Commentaar op de zoveelste racistische uitspraak? Of op meningen die vinden dat er op gendergebied niets anders is dan de vaststaande categorieën 'man' en 'vrouw'? Dan respecteer je de vrijheid van meningsuiting niet, aldus rechts. Het maakt dit grondrecht tot een vrijbrief voor racisme, seksisme en andere vormen van onderdrukking, zonder dat daar enige kritiek

op zou mogen komen.

Het gaat dan niet om bijvoorbeeld de aangiften tegen Wilders en Van der Staaij, waarover je je kunt afvragen of dat de beste strategie is, maar puur om

Commentaar op de
zoveelste racistische
uitspraak?

Of op meningen
die vinden dat er op
gendergebied niets
anders is dan de
vaststaande
categorieën 'man'
en 'vrouw'?

Dan respecteer
je de vrijheid van
meningsuiting niet,
aldus rechts.

meningen die tegen rechtse meningsuitingen worden ingebracht. Ondertussen wordt er voortdurend geschreeuwd dat iedereen die onderdrukt wordt door de heersende 'witte hetero-mannen'-norm zich niet aan moet stellen; hen kwetsen moet kunnen. Sterker nog, juist de 'witte

hetero-man' zou inmiddels de meest gediscrimineerde persoon zijn, omdat deze niet meer als de natuurlijke maatstaf wordt gezien. Een ridicule redenatie, waarin het verhaal van de kwetsbaren wordt omgedraaid, helaas met een behoorlijke mate van succes.

Globalistisch complot

Daarnaast zijn ook feitelijke correcties niet gewenst. Immers, in de ogen van flinke delen van rechts zijn hen onwelvallige feiten slechts onderdeel van een links (globalistisch) complot. Een goed voorbeeld hiervan is de rechtse hetze tegen het Pact van Marrakesh. Deze niet bindende internationale verklaring over diverse aspecten van migratie is eigenlijk niet meer dan een dode letter, waar geen enkel juridisch beroep op gedaan kan worden. Het maakt de situatie voor de vele vluchtelingen in de wereld beter noch slechter. Rechts in diverse westerse landen greep deze verklaring echter aan om in korte tijd enorme heibel te schoppen en allerlei fabels te verkondigen over de mogelijke gevolgen van het pact. Zoals: 'De poorten gaan wijd open'. Daarmee wordt er voortgeborduurd op de al langer ingezette angst-politiek ten opzichte van vluchtelingen aan de hand van non-issues. In België viel de regering er zelfs door.

Ontkenning klimaatverandering

Een ander voorbeeld waarbij feiten door rechts verdraaid of ontkend worden, is de ontkenning van klimaatverandering, waarbij rechts zich vastklampt aan een klein groepje pseudo-wetenschappelijke klimaatver-

anderingontkenners, die de zeer breed gedeelde wetenschappelijke consensus hardnekkig van de hand wijzen.

Als dit al niet leidt tot ontkenning van klimaatverandering (of de menselijke invloed daarop) door de betreffende politici, dan wordt het op z'n minst gepresenteerd als bewijs dat er nog een serieus wetenschappelijk debat gaande is en dat er vooral niet teveel ondernomen moet worden zolang dat nog loopt.

'De gewone man'

Hierbij komen ook verdeel-en-heerstechnieken en het opportunistische inzetten van (economisch) linkse argumenten om de hoek kijken.

Politieke leiders als Dijkhoff en Buma, die toch moeilijk verdacht kunnen worden van het nastreven van sociaal beleid, wierpen zich opeens op als woordvoerders van de 'gewone man' die economisch zou gaan lijden door het invoeren van klimaatmaatregelen. Beter dus nog maar even op de lange termijn schuiven, en vooral verzwijgen dat mede door hun opstelling vooral de industrie uit de wind gehouden wordt in het volstrekt tekortschietende Klimaatakkoord. Deze greep naar linkse argumenten is geen geheel nieuw fenomeen. Zo profileert de PVV zich al jaren met het onderwerp 'zorg'. Maar analyse van het stemgedrag van de Kamerfractie van de PVV toont aan dat deze over het algemeen instemt met bezuinigingen en andere rechtse maatregelen op dit gebied.

Gele Hesjes

Deels is de directe aanleiding voor de greep naar linkse argumenten door VVD en CDA te vinden in de opkomst van de zogenaamde 'Gele Hesjes', een beweging die uit Frankrijk met wisselend succes overwaaid

naar andere Europese landen, waaronder Nederland. Hoewel inhoudelijk en ideologisch vaag en met verschil tussen diverse groepen die onder deze noemer naar buiten treden, kenmerkt deze beweging zich door een

systemen een uitgesproken rechtse economische (kapitalistische) en nationalistische basis hebben, slaagt rechts er wonderwel in het bestaande systeem als de vijand te presenteren en zichzelf in de slachtofferrol te manoeuvreren.

Racistisch geweld tegen mensen die demonstreren tegen 'Zwarte Piet' wordt goedgepraat onder het mom van culturele zelfverdediging.

combinatie van linkse, economische- en rechtse, nationalistische standpunten. Vluchtelingen zijn daarbij de gebeten hond.

Slachtofferrol

Helaas sluit ook de naar rechts schuivende houding van de SP ten opzichte van migratie zich bij deze tendens aan, zij het onder protest van een aanzienlijk deel van de eigen leden. Hier wordt mensen voorgehouden dat niet de sociaal-economische onderdrukking vanuit rechts het probleem is, maar klimaatmaatregelen, vluchtelingen en anderen die door die 'linkse elite' in stelling worden gebracht als wapen tegen de 'gewone man'. Terwijl nagenoeg alle nationale

Positieve belevenis

Het herinterpreteren van feiten beperkt zich niet tot actuele zaken. De bloederige Nederlandse koloniale geschiedenis dient opgepoetst en geherwaardeerd te worden. De oproep tot het tonen van meer VOC-mentaliteit van toenmalig premier Balkenende kon nog op veel kritiek rekenen, maar inmiddels mogen Baudet en zijn medefascisten van Forum voor Democratie ongestoord lof zingen over de grootse Nederlandse plunderings- en veroveringstochten uit de geschiedenis. Misschien nog wel problematischer is wanneer dit op subtielere wijze gebeurt. NRC-journalist Kester Freriks probeerde in het vorig jaar verschenen manifest

'Tempoe Doloe, een omhelzing' de Nederlandse bezetting van Indonesië in een goed daglicht te stellen. Niet door de verschrikkelijke kanten hiervan te ontkennen, maar door deze ondergeschikt te maken aan de positieve belevenis en herinneringen van witte Nederlanders die in de koloniale tijd meehielpen aan het onderdrukken en uitbuiten van de bevolking. Het leverde hem veel kritiek van historici op, maar hij kreeg ook opvallend goedgezinde reacties van medejournalisten en mensen die vinden dat het maar eens afgelopen moet zijn met schuldgevoelens en boetedoening over het koloniale verleden. Daarmee wordt dit debat ook naar het heden gehaald, want Freriks en zijn medestanders moeten niets hebben van het huidige dekoloniseringswerk uit voornamelijk niet-witte hoek.

Homorechten als wapen

Dit stuk zou aangevuld kunnen worden met vele andere voorbeelden. Zo wordt bijvoorbeeld het rechtse, racistische geweld tegen mensen die zich verzetten tegen de volgens hen racistische karikatuur 'Zwarte Piet', goedgepraat onder het mom van culturele zelfverdediging tegen een kleine groep 'Social justice warriors'. Deze 'warriors' zouden, zo gaat de retoriek, een einde willen maken aan nationale tradities en bijgevolg een bedreiging vormen voor de Nederlandse identiteit. Als dit geweld vanuit rechts al wordt veroordeeld, gaat het stevast gepaard met de opmerking dat de andere kant net zo fout is door - overigens geheel gewelddoos en respectvol - bij een kinderfeest te demonstreren. Of neem het deel van rechts dat zich uitsprak tegen de homo- en transfobe Nashville-verklaring. Hoewel het merendeel van rechts zich niet over deze verklaring

Feiten rondom de klimaatverandering worden door rechts verdraaid of ontkend.

wenste uit te spreken, kreeg de kleine minderheid die aangaf tegen de verklaring te zijn, meteen het verwijt dat ze zich niet liet horen als soortgelijke geluiden klonken uit de oerconservatieve moslimhoek. Voor de rechtse meerderheid zijn vrouwen- en homorechten dan ook alleen interessant als wapen tegen moslims en migranten.

Tot slot komen meerdere van bovengenoemde strategieën ook om de hoek kijken bij het doordrukken van de verhoging van militaire budgetten in Europa, zoals angstpolitiek (Russen! Moslims!) en het verdraaien van feiten over huidige militaire capaciteiten en uitgaven.

Eigen geluid noodzakelijk
Het is zaak deze, soms onrijp-

baar lijkende, strategieën vanuit rechts te ontmaskeren en tegen te gaan. Helaas stellen veel delen van links zich vooral volgzaam op. In het streven naar het verkrijgen van een (electorale) achterban, holt men achter rechtse stokpaardjes aan, in plaats van te komen met een eigen perspectief op de inderdaad reële maatschappelijke onvrede.

Pas wanneer links zich niet laat verleiden tot het wanhopig meegaan in de verrechtsing en een duidelijk eigen geluid laat horen, vormt het een steviger factor in de politiek en het maatschappelijk debat.

Pas dan wordt het met het oog op de toekomst een kansrijkere speler.

Veiligheid opnieuw doordenken

Greetje Witte-Rang, secretaris van de Theologische Werkgroep van Kerk en Vrede

Op de agenda van de Theologische Werkgroep staat momenteel prominent het (inmiddels voor de vierde keer) samenstellen van een 'special' van *Vredesspiraal*, ditmaal over het onderwerp 'veiligheid'. Geprobeerd zal worden om vooral door middel van verhalen te laten zien hoezeer ons denken 'bezet' is, waardoor het heel moeilijk is om zicht te krijgen op wat werkelijk gaande is.

De Theologische Werkgroep sprak op de vergadering in november ook over een bericht uit de nieuwsbrief van Church & Peace, het Europese verband van vredeskerken en -organisaties (zie www.church-and-peace.org). Het gaat om een

in Duitsland een scenario is ontwikkeld (en door de politiek is aanvaard) om uit kernenergie te stappen, zo heeft men tijdens deze Synode een scenario ontworpen voor het uitstappen uit een veiligheidsbeleid gebaseerd op militaire middelen, zo mogelijk in afstemming met andere EU-landen.

In een uitgebreid rapport worden drie scenario's uitgewerkt. 1) Een positief scenario (Duurzame civiele veiligheid) dat wordt geplaatst tegenover 2) een scenario waarin de huidige trends als uitgangspunt worden genomen voor de toekomst (Sluipende militarisering) en tot slot 3) een negatief scenario (Naar de afgrond).

Ambitieuze plan

De Theologische Werkgroep was onder de indruk van dat positieve scenario dat per jaar laat zien

Het plan laat per jaar zien welke stappen gezet moeten worden, op weg naar een totale conversie van het Duitse leger: het Ministerie van Defensie wordt dan het Ministerie van Civiele Crisispreventie.

project van de Evangelische Kirche in Baden (Duitsland), onder de titel 'Veiligheid opnieuw doordenken: van militaire naar civiele veiligheid in het jaar 2014: een scenario'.

Veiligheidsscenario's

Uitgangspunt voor het project was een resolutie die de Synode van de Kerk van Baden in 2013, na een intensieve discussieronde in de kerk, aannam. Hierin werd uitgesproken dat men een 'kerk van rechtvaardige vrede' wilde worden. Net zoals er

welke stappen gezet moeten worden, op weg naar een totale conversie van het Duitse leger: het Ministerie van Defensie wordt dan het Ministerie van Civiele Crisispreventie. In het plan is opgenomen dat men hoopt Nederland in deze stappen mee te nemen. Het is een ambitieus plan van de kerk van Baden, zeker in een tijd waar het plaatsen van vraagtekens bij militaire verdediging nauwelijks meer voorkomt, niet in de kerken, en ook niet bij politieke partijen, inclusief veel linkse partijen.

Voor de toekomst

De Theologische Werkgroep heeft contact opgenomen met de initiatiefnemers, onder andere met het verzoek een artikel te schrijven over het project. De Werkgroep hoopt op de hoogte te blijven en zal de lezers van de *Vredesspiraal* daarover verder informeren.

Zie voor alle documenten:

www.kirche-des-friedens.de/html/content/szenario_sicherheit_neu_denken.html.

Er is een Engelstalige samenvatting van het projectplan, op te vragen via witte.rang@hccnet.nl.

Onderdrukking transformeren

CPT Nederland

Christian Peacemaker Teams (CPT) Colombia helpt landbouwgemeenschappen in hun geweldloze strijd tegen gedwongen verhuizingen, en staat hen bij in het proces van het recht om hun land te verdedigen.

Ze is een vrouw, een arme boerin. Geboren in een plaats in Colombia aan de oever van de meest prachtige rivier die je je maar kan voorstellen.

Ze heeft groot onrecht gezien. Niet veel mensen hechten betekenis aan haar verschijning, maar voor een aantal is haar gezicht het gezicht van hoop. Samen met haar familie leeft ze van hetgeen ze zelf verbouwen.

Ze heeft drie kinderen en iedere dag werkt ze, samen met haar man, op de boerderij.

Groot onrecht

Op een dag kwam de politie. Gewapend. Agressief. "Jullie moeten hier vandaan", zeiden ze, "Dit land is van iemand." "Natuurlijk is dit land van iemand; het is van mij", zei ze. Maar onder de druk van door de staat verstrekte wapens, werd ze gedwongen te vertrekken. Met betraand gezicht, wederom getuige van groot onrecht.

Hoop zaaien

Ze zag de betraande gezichten van haar vrienden die ook zagen hoe alles wat ze bezaten en alles wat ze hadden opgebouwd wederom aan geweld ten onder ging. Ze zei tegen hen: "Dit is ons bestaan, ons land en wij vertrekken niet." Met de hoop die zij gezaaid had, schaarde men zich achter haar. Zij is 'maar' een arme boerin, maar ze is sterk, net als alle anderen die geweld en onderdrukking weten te transformeren in de hoop om hun situatie te verbeteren.

Christian Peacemaker Teams

Christian Peacemaker Teams (CPT) wil door geweldloze aanwezigheid in conflictgebieden werken aan verandering en onderdrukten ondersteunen. Dit doet zij vanuit de visie op: 'Een wereld van gemeenschappen, die samen de verscheidenheid van de mensheid omarmen en rechtvaardig en vreedzaam leven met de hele schepping'.

CPT werkt in kleine teams van getrainde vrijwilligers in Colombia, Iraaks-Koerdistan, Palestina, Canada en Lesbos.

Om in de praktijk kennis te maken met het werk van CPT kan men deelnemen aan een delegatie van enkele weken.

Donaties zijn van harte welkom op rekeningnummer NL11 TRIO 0379 2771 15 tnv st. Christian Peacemaker Teams-Nederland te Deventer. Uw donatie kan deze kleine boeren helpen hun hoop te transformeren in een zekere toekomst voor hun gemeenschap.

Meer over CPT op: <http://cpt-nl.org> en <https://cpt.org>

Glimlachend opstaan

Haar land heeft zich hersteld. Zij brak door grenzen door zichzelf niet te laten begrenzen. Zij is de levende hoop die wandelt, lacht en het leven omarmt.

Zij vertegenwoordigt de strijd van de landbouwgemeenschappen; de strijd die de hoop nooit opgeeft. Zij heeft een van die duizenden harten die kloppen voor de waarheid, voor het leven. Haar strijd gaat door, in de tussentijd is het fantastisch om te zien hoe zij dagelijks glimlachend opstaat. Een glimlach die de wereld laat zien "Hier kom ik aan, ik heb hoop en ik zal hier blijven."

Wie het mooiste valt

Margreet Hogeterp

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlog- en vredethematiek.

Inhoud

Zagreb, 1991. De tienjarige Ana Jurić leidt een zorgeloos bestaan. Maar wanneer in Joegoslavië de oorlog uitbreekt wordt haar dagelijks leven opeens gekenmerkt door voedselrantsoenen, luchtaanval- len en mitrailleurgeweld. Wanneer ze er plotseling alleen voor komt te staan, moet Ana haar weg zien te vinden in een gevaarlijke wereld.

New York, 2001. Ana studeert en woont in Manhattan. Achtervolgd door de gebeurtenissen die haar familie voor altijd hebben veranderd, besluit ze na tien jaar naar Kroatië terug te keren, in de hoop vrede te sluiten met de plek die ze ooit thuis noemde.

Het thema van de roman gaat over de zoektocht van een jonge Kroatische vrouw met een oorlogs- verleden naar zichzelf en de plek waar ze thuis- hoort. Ana Jurić verliest als tienjarig meisje haar ouders in de Joegoslavische oorlog. Ze wordt als kind geadopteerd door Amerikaanse ouders en probeert het verleden achter zich te laten en een nieuw leven op te bouwen. De herinneringen aan haar kindertijd laten zich echter niet wegduwen en Ana ziet in dat zij met haar verleden in het reine moet zien te komen en besluit terug te gaan naar Kroatië.

Perspectief en verteller

De verteller is een ik-verteller. Daardoor ziet de lezer de wereld door de ogen van Ana: net als Ana bevindt de lezer zich midden in de oorlog en weet hij/zij niet wat er het volgende moment zal gebeuren. Wel is er een verschil in perspectief tussen de tienjarige Ana en de twintigjarige Ana. Deze wisseling van perspectief zorgt ook voor de spanning in het boek: de lezer vraagt zich af wat er gebeurd is nadat Ana's ouders vermoord werden en hoopt dat alsnog te weten te komen.

Motieven en symboliek

Belangrijke motieven in het boek zijn: zinloos- heid en wreedheid van de oorlog, Opoffering, moeite met nabijheid, leven met onzekerheid en vriendschap.

Deze motieven worden verder uitgewerkt in de

symboliek die gebruikt wordt. Zo staan de oorlogspelletjes die Ana met haar vriendjes speelt enerzijds voor de stupiditeit van oorlog en de onschuldige slachtoffers die het gevolg ervan zijn. Anderzijds staat het symbool voor het fanatisme van de strijdende partijen. Na de moord op haar ouders kan Ana een tijd niet praten. Haar stomheid symboliseert de onmacht om aan datgene wat haar overkomen is woorden te geven. Het is te groot en veelomvattend. De roman eindigt met een bezoek van Luka en Ana aan het vakantiehuis in Tiska waar Ana voor de oorlog als kind altijd haar zomers doorbracht. Het staat voor gelukkige herinneringen aan haar jeugd, net als de handafdrukken van haarzelf en haar ouders die in cement gegoten zijn: onuitwisbare herinneringen.

Sara Nović, *Wie het mooiste valt*, Meulenhoff, 2017

Talen naar vrede

Vredesnieuws

De weg van stilte

In december verscheen het 'laatste' boek van emeritus ds. Jan de Jongh met de titel *De weg van de Stilte*. Hieronder een fragment:

Het werkelijke kennen van God is als het binnengaan in een wolk van niet-weten. Gevoel, verstand, verbeeldingskracht, wil of zintuigen zijn niet geschikt om God te ontvangen. Alleen de ziel van de mens is naar Gods eigen beeld geschapen en daar ligt het raakvlak tussen God en mens. Op de mystieke weg vindt een vereniging plaats van de ziel en de Ene.

De wolk van niet weten verhindert de mens Gods aangezicht te zien. Het 'niet weten' blijft levenslang.

(...) De vraag naar de werkelijkheid van 'god' wordt in de mystieke lectuur niet gesteld. Ze verdwijnt achter het overweldigende gebeuren van Eenheid. Die ervaring verdringt alle andere.

Iedere Vredesspiraal-lezer die in het eerste kwartaal van 2019 een nieuwe abonnee of lid van Kerk en Vrede opgeeft bij redacteur Leen van de Herik (lvdherik@naratio.nl), ontvangt een digitale versie van dit boek.

Noodkreet voor Hope Flowers School

De Hope Flowers School voor vredesonderwijs in Bethlehem dreigt te verdwijnen. De subsidie van USAID is ingetrokken vanwege het beleid van Trump. Hiermee zou een plek verloren gaan waar men zich inzet voor een vreedzame oplossing van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Erik van Praag zet zich allang in voor deze school. In een noodkreet schrijft hij: 'De school heeft zich altijd ingezet voor een vreedzame oplossing van het Israëlisch-Palestijnse conflict. Ze is aan de Palestijnse kant een van de weinige effectieve initiatieven die consequent nu al jaren pleiten voor een vreedzame oplossing van het conflict met Israël. Ze werken ook samen met scholen in Israël (dat kan tegenwoordig helaas alleen maar via internet; uitwisseling is verboden). De school leert hun leerlingen dat geweld nooit een oplossing is, en oud-leerlingen geven als feedback dat ze deze les in praktijk brengen, wat er ook gebeurt.

Deze mail moet niet gezien worden als een oproep om geld te doneren (al zal de Stichting daar ook niet afkerig van zijn). Want daarvoor is het probleem te groot. Deze mail moet gezien

worden als een oproep om dit bericht meer bekendheid te geven. Dan, heel misschien, bereikt het ergens een fonds of één of meer zeer welgestelde particulieren die dit probleem structureel willen oplossen.

Tegen killer-robots

Meer dan drie op de vijf mensen in 26 landen zijn tegen wapensystemen die aanvallen kunnen uitvoeren zonder menselijke interventie, zogenoemde killer-robots. Dat blijkt uit een opiniepeiling van Ipsos waartoe mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch (HRW) opdracht had gegeven.

In het onderzoek gaf 61 procent van de respondenten aan tegen dodelijke autonome wapens te zijn, 22 procent is voorstander en 17 procent wist het niet zeker. Bij een bijna identiek onderzoek een jaar eerder, in januari 2017, was 56 procent tegen, 24 procent voor en 19 procent onzeker.

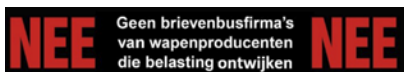

Redactieleden gezocht!

Draag je de vredesbeweging een warm hart toe en hou je van schrijven? Meld je dan aan als vrijwillig redactielid van *Vredesspiraal*. We vergaderen viermaal per jaar. Geschatte tijdsinvestering: ongeveer 4 dagen per jaar.

Geïnteresseerd? Stuur dan een mail naar hoofdredacteur Margreet Hogeterp, hogeterpg@gmail.com.

Wapenhandel via brievenbusfirma's

Zowel in de Amsterdamse gemeenteraad als in de Tweede Kamer zijn vragen gesteld over wapenbedrijven die belasting ontwijken via een Nederlandse brievenbusfirma (vaak zonder enig personeel).

Door het gunstige Nederlandse belastingklimaat kunnen die bedrijven hun toch al niet on aanzienlijke winsten vergroten. Alleen al in Amsterdam bevinden zich holdings van vijf van de grootste wapenbedrijven ter wereld, die leveren aan Saoedi-Arabië en die onderdelen voor kernwapens maken.

Lees meer op
www.stopdewapenhandel.org

Vergeven en verzoenen

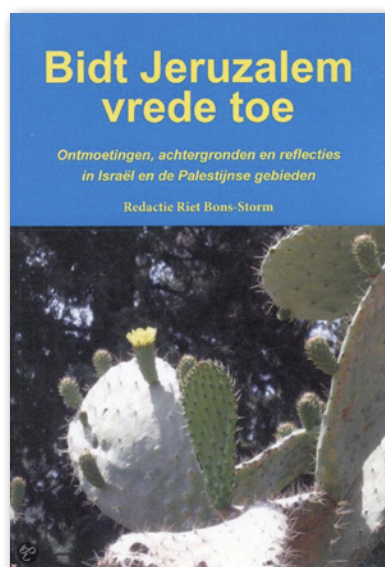
Op www.vredesmuseum.nl is de digitale tentoonstelling 'Vergeven - Verzoenen' te zien. Deze is in Engeland ontwikkeld door 'The Forgiveness Project'.

Ze geeft door middel van foto's en verhalen een indringend en persoonlijk beeld van vergeving en verzoening wereldwijd. De verhalen komen van mensen uit vele landen. Zij hebben zelf geweld meegemaakt en verschrikkingen overleefd. Ze voelen in zichzelf de noodzaak om te vergeven en zich met elkaar te verzoenen.

Lezersaanbieding Vredesboeken

Als lezer van *Vredesspiraal* kunt u het boek *Bidt Jeruzalem vrede toe* van dr. Riet Bons Storm met forse korting bestellen. In plaats van € 18,50 betaalt u slechts € 5,-. Bestel via www.narratio.nl in de webwinkel en zet bij opmerkingen 'Vredesspiraal-lezer'. U ontvangt het boek dan voor die speciale prijs + € 2,50 portokosten in de bus met een factuur voor de betaling.

Ook de vijf samenwerkingsboeken met Kerk en Vrede zijn voor speciale prijzen te bestellen. Zie de webwinkel van narratio.nl bij het trefwoord Vredesspiraal de hiervoor geselecteerde boeken die voor € 2,50 per stuk worden geleverd ongeacht de daar nu genoemde prijzen! Onder hetzelfde trefwoord staan ook enkele actuele titels die voor die opruimprijs te bestellen zijn!

Ontmoetingsdag Vredesbewegingen

Op 10 juni zal de jaarlijkse ontmoetingsdag van vredesbewegingen plaatsvinden in het Emmacentrum in Utrecht. Aan de orde komt de veiligheids-ideologie van de Nederlandse regering en de Europese Unie,

die in feite oorlogsverheerlijking en oorlogspropaganda is. Uitgangspunt is het Manifest Inclusieve Veiligheid, opgesteld door diverse samenwerkende vredesbewegingen.

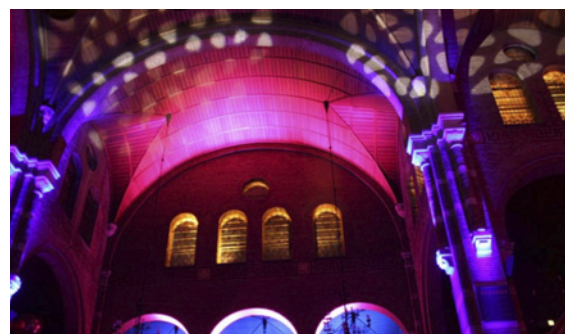
Het doel is om in alle sectoren van de samenleving (politiek, educatief, spiritueel etc.) tot samenwerkingsverbanden te komen, die tot meer publiciteit en actie kunnen leiden.

Zie voor meer informatie:
www.haagsvredesplatform.nl

Kerkennacht 2019

Kerk en Vrede werkt hard aan een beknopt audiovisueel programma t.b.v. de Kerkennacht 2019 (weekend 21-23 juni). Het wordt binnen afzienbare tijd aangeboden om desgewenst - via YouTube - in lokale kerken te vertonen, wanneer deze meedoen aan de Kerken-nacht. In dit programmaatje zijn filmbeelden van Irak opgenomen en een interview met Kerk en Vrede-voorzitter Henk Baars. Leden van Kerk en Vrede worden opgeroepen om dit onder de aandacht te brengen van hun eigen parochie/gemeente/geloofs-gemeenschap.

Zie agenda voor meer informatie over Kerkennacht 2019.

Agenda

10 maart, 7 april, 5 mei, 2 juni

Wakes Detentiecentrum Zeist en Airport Zestienhoven

Tijd/plaats Zeist: elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg.
Meer info: (030) 69 622 83 / (035) 60 138 82, www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds)
Tijd/plaats Zestienhoven: elke eerste zondag van de maand, 16.00-17.00 uur, vóór het hek van het detentiecentrum, Portelabaan 7, 3045 AT Rotterdam. **Meer info:** www.schipholwakes.nl

9-10 maart

Kinderconferentie

Voor kinderen die in maart 2019 in de bovenbouw van de basisschool zitten (groep 5, 6, 7 of 8) is er op 9 en 10 maart 2019 een Kinderconferentie. Een weekend met workshops, nieuwe dingen leren, de wereld verbeteren en een verrassende zondag. Dit jaar is het thema 'De rechten van het kind'. **Tijd/plaats:** vanaf 12.00 uur, Dopers Duin, Schoorl. **Meer info:** www.dgwereldwerk.nl

10 maart

Grootste klimaatmars van ons land

Met onder andere medewerking van Milieudefensie, FNV, Greenpeace, DeGoedeZaak en de Woonbond. De meerderheid van Nederland wil een definitieve doorbraak in de klimaatcrisis. **Tijd/plaats:** 13.00 uur, Dam, Amsterdam. **Meer info:** persvoorlichting@milieudefensie.nl, 06 2959 3873

22 maart

Symposium

'In vrede samenleven'

Over interreligieus samenlevingsgids, en hier. Hoofdspreker Jens Petzold, monnik van Mar Musa, Syrië, levend in klooster te Sulaymaniyah. Co-referenten Rasit Bal (Contactorgaan Moslims en Overheid) en Marcel Poorthuis. Organisatie: rvk, Kerk en Vrede en 6 anderen. **Tijd/plaats:** Janskerk in Utrecht, 13.00-17.30 uur.

22-30 maart

Movies that Matter Festival

Internationaal filmfestival over mensenrechten en een duurzame samenleving. **Tijd/plaats:** Filmhuis Den Haag, Spui 191 (op andere data ook in andere plaatsen). **Meer info:** www.moviesthatmatter.nl

29 maart

Film Leviathan (Rusland, 2014)

In deze satire op Rusland werkt arbeider Kolya zijn ouderlijk huis te verkopen aan de corrupte burgemeester. Verzet lijkt zinloos, want ook politie, justitie en zelfs de kerk kiezen de kant van de burgervader.

Tijd/plaats: Jeanette Noëlhuis, Dantestraat 202, 1102 ZR Amsterdam, 19.30 uur. Ook van harte welkom bij voorafgaande maaltijd (18.00 uur). Bel wel tevoren om je aan te melden: (020) 699 89 96, noelhuis@antenna.nl

17-19 mei

Jubileumviering Omslag

Omslag, Werkplaats voor duurzame ontwikkeling, bestaat vijftientwintig jaar en viert dit met

kleine en grote evenementen, waarbij iedereen welkom is.

Plaats: Hoogstraat 301a, Eindhoven. **Meer info:** (040) 291 02 95, www.omslag.nl

15 juni

Sponsormars

'Nacht van de Vluchteling'

De Nacht van de Vluchteling wordt alweer voor de tiende keer georganiseerd. Met meer dan 7.000 deelnemers is de sponsorloop te vinden in 10 steden door het hele land. Met elkaar willen we een zo hoog mogelijk bedrag ophalen voor noodhulp aan vluchtelingen en ontheemden in de regio. Dat is hard nodig, want er zijn wereldwijd meer dan 68,5 miljoen mensen op de vlucht voor oorlog en geweld. **Meer info:** www.nachtvandevluchteling.nl

21-23 juni

Kerkennacht 2019

Tijdens de Kerkennacht laten plaatselijke kerken en geloofsgemeenschappen in het hele land zien dat je in hun kerk verrassende dingen kunt beleven. De kerk heeft bij sommige mensen een stoffig imago. Maar dat is lang niet altijd terecht! Onder het motto 'Is dit óók kerk?' stellen kerken zichzelf open en laten ze een ongekende kant zien. Zo dagen ze de bezoekers uit het beeld van de kerk bij te stellen'. **Meer info:** www.raadvankerken.nl onder het kopje 'vieren'.

27-30 juni

Second Global Mennonite Peacebuilding Conference and Festival

Tijdens dit festival is er ruimte voor interactie van kunstenaars, academici, kerkmedewerkers en anderen over vrede en gerechtigheid. **Plaats:** Mennorode, Elspeet. **Meer info:** admin@anabaptistnetwork.com, www.anabaptistnetwork.com